บทความวิชาการ

การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรม
POLITICAL PARTICIPATION BASED ON ETHICAL CONSCIOUSNESS

กำพล ศรีโท*
Kampol Sritho*
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
*Corresponding Author E-mail: s.kampol2509@gmail.com
Received January 23, 2026; Revised April 3, 2026; Accepted May 12, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอกรอบแนวคิดเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรม โดยมุ่งอธิบายและยกระดับความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองจากการใช้สิทธิหรือการแสดงออกเชิงอำนาจ ไปสู่การมีส่วนร่วมที่คำนึงถึงคุณค่า จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคมโดยรวม บทความใช้การทบทวนและสังเคราะห์แนวคิดทางรัฐศาสตร์ จิตสำนึก และจริยธรรม เพื่อบูรณาการเป็นกรอบการวิเคราะห์เชิงทฤษฎี การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรมสามารถอธิบายได้ผ่านจิตสำนึกหลัก 6 ด้าน ได้แก่ 1. จิตสำนึกด้านความรับผิดชอบต่อผลกระทบสาธารณะ 2. จิตสำนึกด้านความชอบธรรมของกระบวนการมีส่วนร่วม 3. จิตสำนึกด้านการเคารพศักดิ์ศรีและความแตกต่างทางการเมือง 4. จิตสำนึกด้านความซื่อสัตย์ทางปัญญาในการมีส่วนร่วม 5. จิตสำนึกด้านการเชื่อมโยงผลประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์สาธารณะ และ 6. จิตสำนึกด้านการยับยั้งการใช้อำนาจเชิงศีลธรรมเพื่อครอบงำผู้อื่น กรอบดังกล่าวสะท้อนการมีส่วนร่วมที่เน้นคุณภาพเชิงจริยธรรมของพฤติกรรมทางการเมือง มากกว่าการพิจารณาเพียงระดับหรือปริมาณของการมีส่วนร่วม การบูรณาการจิตสำนึกและจริยธรรมเข้ากับการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นเงื่อนไขสำคัญในการเสริมสร้างความชอบธรรม ความไว้วางใจ และความยั่งยืนของระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะในบริบทสังคมประชาธิปไตยร่วมสมัยที่เผชิญความขัดแย้งทางการเมือง ความไม่ไว้วางใจต่อสถาบัน และความท้าทายจากการสื่อสารทางการเมืองในโลกดิจิทัล

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมทางการเมือง, จิตสำนึก, จริยธรรม

Abstract

This academic article aimed to propose a conceptual framework for political participation based on ethical consciousness by explaining and extending the meaning of political participation beyond the exercise of rights or expressions of political power toward participation grounded in values, ethics, and responsibility for society as a whole. The article employed a review and synthesis of concepts in political science, consciousness, and ethics to develop an integrated theoretical framework. Political participation based on ethical consciousness can be explained through six key dimensions of consciousness: 1. consciousness of responsibility for public consequences; 2. consciousness of the legitimacy of participatory processes; 3. consciousness of respect for human dignity and political differences; 4. consciousness

of intellectual integrity in political participation; 5. consciousness of linking personal interests with the public interest; and 6. consciousness of restraint in the use of moral authority to dominate others. This framework reflects an approach to political participation that emphasizes the ethical quality of political behavior rather than merely the level or quantity of participation. Integrating consciousness and ethics into political participation is an important condition for strengthening the legitimacy, trust, and sustainability of democratic governance, particularly in contemporary democratic societies facing political conflict, declining trust in institutions, and challenges arising from political communication in the digital environment.
Keywords: Political Participation, Consciousness, Ethics

บทนำ

การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นกระบวนการและรูปแบบของการกระทำที่ประชาชนหรือกลุ่มทางสังคมเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมทางการเมือง เพื่อแสดงออกถึงความคิดเห็น ความต้องการ หรืออิทธิพลต่อการกำหนดการตัดสินใจ และการดำเนินนโยบายสาธารณะของรัฐ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และในบางกรณีระดับเหนือรัฐในทางรัฐศาสตร์คลาสสิก Verba & Nie (1972) อธิบายว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ กิจกรรมของพลเมืองที่มุ่งมีอิทธิพลต่อการคัดเลือกผู้นำทางการเมืองและการกำหนดนโยบายของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้ง การติดต่อกับผู้แทน การเข้าร่วมกลุ่มผลประโยชน์ หรือการเคลื่อนไหวทางการเมือง ขณะที่ Huntington & Nelson (1976) มองการมีส่วนร่วมทางการเมืองในฐานะกิจกรรมของบุคคลหรือกลุ่มที่มีเป้าหมายจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล ไม่ว่ากิจกรรมนั้นจะอยู่ภายในหรือภายนอกกรอบสถาบันทางการเมืองที่เป็นทางการก็ตาม ในบริบทประชาธิปไตยร่วมสมัย แนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองถูกขยายขอบเขตให้ครอบคลุมรูปแบบที่หลากหลายยิ่งขึ้น นอกเหนือจากการเลือกตั้งและกิจกรรมแบบตัวแทน ยังรวมถึงการมีส่วนร่วมโดยตรงและแบบไม่เป็นทางการ เช่น การเข้าร่วมเวทีสาธารณะ การแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อดิจิทัล การรณรงค์ทางสังคม การเคลื่อนไหวของภาคประชาชน และการมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายสาธารณะ (Dalton, 2017) การมีส่วนร่วมในความหมายนี้จึงมิใช่เพียงการใช้สิทธิ แต่เป็นกระบวนการเรียนรู้ การสื่อสาร และการต่อรองเชิงอำนาจระหว่างรัฐกับสังคม นักวิชาการไทยมักอธิบายการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่าเป็นกระบวนการที่ประชาชนเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมสาธารณะ เพื่อกำหนดทิศทางการปกครองและนโยบายของรัฐ อันสะท้อนถึงความเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2553) การมีส่วนร่วมจึงมิได้จำกัดอยู่เพียงการเลือกตั้ง หากแต่รวมถึงการติดตาม ตรวจสอบ วิพากษ์ และเสนอทางเลือกเชิงนโยบายต่อรัฐอย่างต่อเนื่อง

สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมทางการเมืองในปัจจุบันมิได้อยู่ที่การมีส่วนร่วมมากหรือน้อยเท่านั้น แต่เป็นปัญหาเชิงคุณภาพของการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล จริยธรรม โครงสร้างอำนาจ และวัฒนธรรมทางการเมือง ดังนั้น การพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงจำเป็นต้องบูรณาการมิติด้านจริยธรรม ความรู้เท่าทันสื่อ และการสร้างความไว้วางใจทางการเมืองควบคู่กัน เพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยที่มีคุณภาพและยั่งยืน การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรม ซึ่งผู้เขียนมองว่าเป็นหัวใจสำคัญของระบอบประชาธิปไตยและการปกครองที่มีความชอบธรรม เนื่องจากเป็นกลไกที่เปิดโอกาสให้ประชาชนและนักแสดงทางการเมืองเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางนโยบาย การตัดสินใจสาธารณะ และการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ อย่างไรก็ตาม ในบริบทการเมืองร่วมสมัย การมีส่วนร่วมทางการเมืองมิได้ก่อให้เกิดผลเชิงบวกเสมอไป หากขาดกรอบกำกับด้านจริยธรรม การมีส่วนร่วมอาจกลายเป็นเครื่องมือของความขัดแย้ง การบิดเบือนข้อมูล

หรือการใช้อำนาจโดยปราศจากความรับผิดชอบ ซึ่งส่งผลบั่นทอนความไว้วางใจของประชาชนและความชอบธรรมของระบบการเมืองโดยรวม ภายใต้บริบทดังกล่าว แนวคิดเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรม จึงถูกเสนอขึ้นเพื่ออธิบายมิติภายในของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เชื่อมโยงคุณค่า จริยธรรม และความรับผิดชอบเชิงสังคมเข้ากับพฤติกรรมทางการเมืองอย่างเป็นระบบ แนวคิดนี้มิได้มองการมีส่วนร่วมเป็นเพียงการใช้สิทธิ การแสดงออก หรือการเคลื่อนไหวทางการเมืองในเชิงปริมาณ หากแต่ให้ความสำคัญกับคุณภาพเชิงจริยธรรมของการมีส่วนร่วม ซึ่งสะท้อนผ่านการตระหนักรู้ถึงผลกระทบสาธารณะ ความชอบธรรมของกระบวนการ และความเคารพต่อผู้อื่นในฐานะสมาชิกของชุมชนการเมืองร่วมกัน การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรม ยังสะท้อนการเปลี่ยนผ่านของการเมืองจากการเน้นการแข่งขันเชิงอำนาจไปสู่การเมืองเชิงคุณค่าและความรับผิดชอบ โดยมองว่าพลเมืองและนักแสดงทางการเมืองมิใช่เพียงผู้เรียกร้องสิทธิหรือผลประโยชน์ของตนเอง แต่เป็นผู้ร่วมรับผิดชอบต่อคุณภาพของพื้นที่สาธารณะ วัฒนธรรมการเมือง และผลลัพธ์ของนโยบายสาธารณะในระยะยาว แนวคิดนี้จึงช่วยเติมเต็มช่องว่างของกรอบการมีส่วนร่วมแบบดั้งเดิม ที่มักให้ความสำคัญกับระดับการมีส่วนร่วมมากกว่ากรอบจริยธรรมที่กำกับการกระทำนั้น ในเชิงวิชาการ แนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรม สามารถใช้เป็นกรอบวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในบริบทที่มีความซับซ้อนและแตกต่างหลากหลาย โดยเฉพาะในสังคมประชาธิปไตยที่เผชิญความขัดแย้งทางอุดมการณ์ ความไม่ไว้วางใจต่อสถาบันทางการเมือง และการขยายตัวของการสื่อสารทางการเมืองในโลกดิจิทัล การบูรณาการจริยธรรมเข้ากับการมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการเสริมสร้างความชอบธรรม ความร่วมมือ และความยั่งยืนของระบบการเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

แนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรมซึ่งผู้เขียนมองว่าเป็นหัวใจสำคัญของระบอบประชาธิปไตยและการปกครองที่มีความชอบธรรม ซึ่งประกอบไปด้วย ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง ด้านจิตสำนึก และด้านจริยธรรม มารวมกันเป็นหนึ่งเดียวโดยมีความหมายในแต่ละด้านดังนี้ ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมสาธารณะ เพื่อกำหนดทิศทางการปกครองและนโยบายของรัฐ อันสะท้อนถึงความเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2553) ด้านจิตสำนึก หมายถึง ภาวะการรับรู้ การตระหนักรู้ และความสามารถในการใคร่ครวญของมนุษย์ต่อความคิด ความรู้สึก การกระทำของตนเอง รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างตนกับผู้อื่นและสังคมโดยรอบ ในเชิงวิชาการ จิตสำนึกมิได้หมายถึงเพียงการรับรู้เชิงจิตวิทยาเท่านั้น หากแต่รวมถึงมิติทางคุณค่า จริยธรรม และความรับผิดชอบที่กำกับพฤติกรรมของบุคคลในบริบททางสังคมและการเมือง ในทางจิตวิทยาและปรัชญา จิตสำนึกถูกอธิบายว่า เป็นสภาวะที่มนุษย์สามารถรับรู้ตนเองและโลกภายนอกอย่างมีความหมาย พร้อมทั้งสะท้อนคิด (Reflection) ต่อประสบการณ์ของตนเองได้ (Chalmers, 1996) ขณะที่แนวคิดทางสังคมศาสตร์และสังคมวิทยามองจิตสำนึกในฐานะโครงสร้างการรับรู้ที่ถูกหล่อหลอมจากปฏิสัมพันธ์ทางสังคม วัฒนธรรม และอำนาจทางสังคม จิตสำนึกจึงมิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยวในระดับปัจเจก แต่เป็นผลผลิตของบริบททางสังคมและประวัติศาสตร์ (Berger & Luckmann, 1966)

จริยธรรม หมายถึง หลักการ แนวคิด และบรรทัดฐานว่าด้วยความดี ความถูกต้องที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการกำกับการประพฤติ การตัดสินใจ และการกระทำของมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจก ระดับวิชาชีพ และระดับสังคม โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นธรรม รับผิดชอบ และเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จริยธรรมจึงมิได้เป็นเพียงเรื่องของศีลธรรมส่วนบุคคล หากแต่เป็นกรอบคุณค่าที่มีนัยต่อโครงสร้างสังคมการเมือง และสถาบันสาธารณะ ในเชิงปรัชญา จริยธรรมเป็นสาขาหนึ่งของปรัชญาที่ศึกษาธรรมชาติของความดี ความถูกต้อง หน้าที่ และคุณค่า รวมถึงเหตุผลที่มนุษย์ควรหรือไม่ควรกระทำสิ่งใด อริสโตเติลมองว่า จริยธรรม

เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณลักษณะนิสัย เพื่อให้มนุษย์ดำรงชีวิตที่ดีและสมบูรณ์ (Aristotle, 2009) ขณะที่แนวคิดสมัยใหม่ เช่น Kant เน้นจริยธรรมในฐานะหน้าที่และหลักการสากลที่ต้องเคารพมนุษย์ในฐานะจุดหมายในตนเอง ไม่ใช่เพียงเครื่องมือ (Kant, 1996) ในทางสังคมศาสตร์และรัฐศาสตร์ จริยธรรมถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายกรอบคุณค่าที่กำกับการใช้อำนาจ การตัดสินใจสาธารณะ และพฤติกรรมของผู้มีบทบาทในระบบการเมืองและการบริหาร โดยเฉพาะแนวคิดจริยธรรมสาธารณะ ซึ่งเน้นความรับผิดชอบต่อประโยชน์ส่วนรวม ความโปร่งใส ความยุติธรรม และความชอบธรรมของการใช้อำนาจรัฐ (Cooper, 2012) จริยธรรมในมิตินี้จึงเชื่อมโยงโดยตรงกับหลักธรรมาภิบาล และความไว้วางใจของประชาชน

การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรม

ผู้เขียนได้กำหนดความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรมว่า เป็นสภาวะการรับรู้ ค่านิยม และความรับผิดชอบของพลเมือง และนักแสดงทางการเมือง ที่กำกับการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองให้เป็นไปอย่างมีเหตุผล มีความชอบธรรม และคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมโดยรวม มิใช่เพียงการใช้สิทธิหรือการแสดงออกเชิงอำนาจ แต่เป็นการมีส่วนร่วมที่เชื่อมโยงคุณธรรม กระบวนการ และผลลัพธ์เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ

ผู้เขียนได้เสนอกรอบแนวคิด การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรม ประกอบด้วยจิตสำนึกหลัก 6 ด้าน ได้แก่ 1. จิตสำนึกด้านความรับผิดชอบต่อผลกระทบสาธารณะ 2. จิตสำนึกด้านความชอบธรรมของกระบวนการมีส่วนร่วม 3. จิตสำนึกด้านการเคารพศักดิ์ศรีและความแตกต่างทางการเมือง 4. จิตสำนึกด้านความซื่อสัตย์ทางปัญญาในการมีส่วนร่วม 5. จิตสำนึกด้านการเชื่อมโยงผลประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์สาธารณะ และ 6. จิตสำนึกด้านการยับยั้งการใช้อำนาจเชิงศีลธรรมเพื่อครอบงำผู้อื่น ซึ่งผู้เขียนได้ให้ความหมายสำคัญ และอธิบายแนวคิดเกี่ยวกับ “การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรม” ซึ่งประกอบด้วยจิตสำนึกหลัก 6 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. จิตสำนึกด้านความรับผิดชอบต่อผลกระทบสาธารณะ

จิตสำนึกด้านความรับผิดชอบต่อผลกระทบสาธารณะ หมายถึง ภาวะการตระหนักรู้เชิงจริยธรรมของบุคคลในการประเมินและรับผิดชอบต่อผลกระทบที่เกิดจากการกระทำหรือการมีส่วนร่วมของตนในมิติทางสังคม การเมือง และสาธารณะ โดยครอบคลุมทั้งผลกระทบโดยตรงและโดยอ้อม ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว จิตสำนึกดังกล่าวมุ่งให้บุคคลพิจารณาความเชื่อมโยงระหว่างการกระทำของตนกับผลประโยชน์ส่วนรวม ความเป็นธรรมทางสังคม และเสถียรภาพของระบบการเมือง ผู้เขียนมีแนวคิดว่า จิตสำนึกด้านความรับผิดชอบต่อผลกระทบสาธารณะเป็นแก่นของการมีส่วนร่วมทางการเมืองเชิงจริยธรรม โดยเน้นการตระหนักถึงผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ขยายความรับผิดจากระดับปัจเจกสู่ส่วนรวม และคำนึงถึงความเป็นธรรมต่อกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง พร้อมทั้งประเมินต้นทุนและคุณค่าทางสังคม เพื่อให้การมีส่วนร่วมเป็นไปอย่างรอบคอบ คำนึงถึงผลระยะสั้นและระยะยาว และหลีกเลี่ยงผลเสียต่อส่วนรวม อันนำไปสู่ความรับผิด ความยั่งยืน และความชอบธรรมของระบบการเมือง โดยเฉพาะในบริบทท้องถิ่น

สรุป จิตสำนึกด้านนี้สะท้อนผ่านการมีส่วนร่วมที่รอบคอบ ไตร่ตรองผลกระทบทั้งระยะสั้นและระยะยาว และหลีกเลี่ยงวิธีการที่สร้างผลเสียต่อส่วนรวม แม้จะก่อให้เกิดผลทางการเมืองในระยะสั้นก็ตาม จิตสำนึกด้านความรับผิดชอบต่อผลกระทบสาธารณะจึงทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงจริยธรรมที่ช่วยกำกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้อยู่บนฐานของความรับผิด ความยั่งยืน และความชอบธรรมของระบบการเมือง โดยเฉพาะในบริบทการเมืองท้องถิ่นที่ผลกระทบทางสังคมปรากฏอย่างใกล้ชิดและเป็นรูปธรรม

2. จิตสำนึกด้านความชอบธรรมของกระบวนการมีส่วนร่วม

จิตสำนึกด้านความชอบธรรมของกระบวนการมีส่วนร่วม หมายถึง ภาวะการตระหนักรู้เชิงจริยธรรมของบุคคลในการยึดมั่นและให้คุณค่าต่อความถูกต้อง ความเป็นธรรม และความโปร่งใสของกระบวนการทางการเมือง อันเป็นเงื่อนไขสำคัญของความชอบธรรมในการตัดสินใจสาธารณะ โดยเน้นว่าการมีส่วนร่วมที่ชอบธรรมต้องตั้งอยู่บนการเคารพกติกา การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม และการดำเนินกระบวนการที่ตรวจสอบได้ ผู้เขียนมีแนวคิดว่า จิตสำนึกด้านความชอบธรรมของกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นมิติพื้นฐานของการมีส่วนร่วมทางการเมืองเชิงจริยธรรม โดยเน้นว่าความชอบธรรมมิได้ขึ้นอยู่กับผลลัพธ์เพียงอย่างเดียว แต่ต้องตั้งอยู่บนกระบวนการที่ถูกต้อง เป็นธรรม และโปร่งใส การละเลยวิธีการแม้เพื่อเป้าหมายที่ดี ย่อมบั่นทอนความไว้วางใจของสาธารณะ จิตสำนึกนี้จึงยึดหลักความชอบธรรมเชิงกระบวนการ ส่งเสริมการเคารพกติกา การมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม และการใช้เหตุผลในการสื่อสาร พร้อมทั้งปฏิเสธการยกเป้าหมายเหนือวิธีการ เพื่อธำรงความเป็นธรรม ความโปร่งใส และความยั่งยืนของระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะในบริบทความขัดแย้งทางการเมือง

สรุป จิตสำนึกด้านนี้แสดงออกผ่านการเลือกใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมที่เคารพกติกาและผู้อื่น เช่น การใช้เหตุผลแทนการบังคับ การสื่อสารอย่างสุจริตและตรวจสอบได้ การยอมรับผลของกระบวนการแม้ไม่สอดคล้องกับความคาดหวังของตนเอง และการเปิดพื้นที่ให้เกิดการโต้แย้งอย่างสร้างสรรค์ จิตสำนึกด้านความชอบธรรมของกระบวนการมีส่วนร่วมจึงทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงจริยธรรมที่กำกับการเมืองประชาธิปไตยให้ดำเนินไปบนฐานของความเป็นธรรม ความโปร่งใส และความยั่งยืน โดยเฉพาะในสังคมที่เผชิญความขัดแย้งทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง

3. จิตสำนึกด้านการเคารพศักดิ์ศรีและความแตกต่างทางการเมือง

จิตสำนึกด้านการเคารพศักดิ์ศรีและความแตกต่างทางการเมือง หมายถึง ภาวะการตระหนักรู้เชิงจริยธรรมของบุคคลในการยอมรับคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นในฐานะสมาชิกของชุมชนการเมืองอย่างเท่าเทียมกัน พร้อมทั้งเคารพความหลากหลายของอุดมการณ์ ความเชื่อ และความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกัน โดยไม่ใช้วาทกรรมหรือการกระทำที่ลดทอนคุณค่า กีดกัน หรือทำให้ฝ่ายอื่นหมดความชอบธรรมในการมีส่วนร่วม ผู้เขียนมีแนวคิดว่า จิตสำนึกด้านการเคารพศักดิ์ศรีและความแตกต่างทางการเมืองเป็นองค์ประกอบสำคัญของการมีส่วนร่วมเชิงจริยธรรม โดยยอมรับความหลากหลายทางอุดมการณ์ในฐานะคุณลักษณะของสังคมประชาธิปไตย และยึดหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และพหุนิยมทางการเมือง การมีส่วนร่วมจึงต้องหลีกเลี่ยงการลดทอนคุณค่าผู้อื่น พร้อมส่งเสริมการถกเถียงอย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ ซึ่งช่วยรักษาพื้นที่สาธารณะที่ปลอดภัย สร้างความไว้วางใจ และเสริมศักยภาพของระบบการเมืองในการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติและยั่งยืน

สรุป จิตสำนึกด้านการเคารพศักดิ์ศรีและความแตกต่างทางการเมืองทำหน้าที่เป็นฐานรากของพื้นที่สาธารณะที่ปลอดภัยและเปิดกว้าง เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่าง ๆ โดยปราศจากความหวาดกลัวหรือการคุกคาม จิตสำนึกดังกล่าวช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจทางการเมือง ลดความตึงเครียดเชิงอุดมการณ์ และเพิ่มขีดความสามารถของระบบการเมืองในการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติและยั่งยืน อันเป็นเงื่อนไขสำคัญของการดำรงอยู่และพัฒนาของระบอบประชาธิปไตย

4. จิตสำนึกด้านความซื่อสัตย์ทางปัญญาในการมีส่วนร่วม

จิตสำนึกด้านความซื่อสัตย์ทางปัญญาในการมีส่วนร่วม หมายถึง ภาวการณ์ตระหนักรู้เชิงจริยธรรมของบุคคลในการยึดมั่นต่อความจริง การใช้เหตุผล และการจัดการข้อมูลอย่างสุจริตในการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยครอบคลุมการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล การแยกแยะข้อเท็จจริงออกจากความคิดเห็นและ

การหลีกเลี่ยงการเผยแพร่หรือสนับสนุนข้อมูลที่บิดเบือนหรือขาดความน่าเชื่อถือ ผู้เขียนมีแนวคิดว่า จิตสำนึกด้านความซื่อสัตย์ทางปัญญาเป็นรากฐานของการมีส่วนร่วมทางการเมืองเชิงจริยธรรม โดยยึดความจริง เหตุผล และการใช้ข้อมูลอย่างสุจริตเป็นหลัก พร้อมตรวจสอบข้อมูล แยกข้อเท็จจริงจากความคิดเห็น และหลีกเลี่ยงข้อมูลบิดเบือน ในบริบทสื่อดิจิทัล จึงเน้นการรู้เท่าทันสื่อและการประเมินข้อมูลอย่างวิพากษ์ เพื่อยกระดับการถกเถียงสาธารณะ คุ้มครองประชาธิปไตย และส่งเสริมการมีส่วนร่วมบนฐานของเหตุผลและความชอบธรรมในระยะยาว

สรุป จิตสำนึกด้านความซื่อสัตย์ทางปัญญาแสดงออกผ่านการเคารพความจริงทางข้อเท็จจริง การเปิดรับข้อมูลที่หลากหลาย และความพร้อมในการทบทวนหรือปรับจุดยืนของตนเองเมื่อมีหลักฐานใหม่ที่น่าเชื่อถือ การยึดมั่นในความซื่อสัตย์ทางปัญญาจึงช่วยยกระดับคุณภาพของการถกเถียงสาธารณะ ทำหน้าที่เป็นกลไกคุ้มครองประชาธิปไตยจากการครอบงำด้วยอคติ ความหวาดกลัว หรือการชี้นำเชิงอารมณ์ และส่งเสริมให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองดำเนินไปบนฐานของเหตุผล ความรับผิดชอบ และความชอบธรรมในระยะยาว

5. จิตสำนึกด้านการเชื่อมโยงผลประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์สาธารณะ

จิตสำนึกด้านการเชื่อมโยงผลประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์สาธารณะ หมายถึง ภาวะการตระหนักรู้เชิงจริยธรรมของบุคคลในการประสานและกำกับการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนให้สอดคล้องกับประโยชน์ส่วนรวม โดยพิจารณาผลกระทบของการตัดสินใจหรือการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่อความเป็นธรรม ความสมดุล และความยั่งยืนของสังคมโดยรวม ผู้เขียนมีแนวคิดว่า จิตสำนึกด้านการเชื่อมโยงผลประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์สาธารณะเป็นมิติสำคัญของการมีส่วนร่วมเชิงจริยธรรม โดยมองว่าผลประโยชน์ส่วนตนสามารถสอดคล้องกับประโยชน์ส่วนรวมได้ผ่านกระบวนการที่เปิดกว้างและเป็นธรรม การมีส่วนร่วมจึงมุ่งลดความขัดแย้งเชิงผลประโยชน์ และออกแบบข้อเสนอที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม พร้อมทั้งป้องกันการเมืองแบบเฉพาะกลุ่ม โดยส่งเสริมการประนีประนอม การเจรจา และนโยบายที่สร้างคุณค่าร่วม อันนำไปสู่ฉันทามติและความยั่งยืนทางการเมือง โดยเฉพาะในบริบทท้องถิ่นและนโยบายสาธารณะ

สรุป จิตสำนึกด้านนี้แสดงออกผ่านพฤติกรรมการมีส่วนร่วมที่พร้อมประนีประนอมอย่างมีหลักการ เปิดรับการเจรจา และแสวงหาทางออกเชิงนโยบายที่ตอบสนองความต้องการของหลายฝ่ายโดยไม่ละเมิดคุณค่าพื้นฐานของสาธารณะ การหลอมรวมผลประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์สาธารณะจึงช่วยยกระดับการมีส่วนร่วมจากการต่อรองเชิงผลประโยชน์ไปสู่การสร้างฉันทามติ ความร่วมมือ และความยั่งยืนทางการเมือง โดยเฉพาะในบริบทการเมืองท้องถิ่นและการกำหนดนโยบายสาธารณะที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากหลากหลายภาคส่วน

6. จิตสำนึกด้านการยับยั้งการใช้อำนาจเชิงศีลธรรมเพื่อครอบงำผู้อื่น

จิตสำนึกด้านการยับยั้งการใช้อำนาจเชิงศีลธรรมเพื่อครอบงำผู้อื่น หมายถึง ภาวะการตระหนักรู้เชิงจริยธรรมของบุคคลในการควบคุมและจำกัดการใช้คุณค่า ความดี หรือหลักศีลธรรมเป็นเครื่องมือทางอำนาจเพื่อหลีกเลี่ยงการกีดกัน ลดทอน หรือทำให้ผู้อื่นสูญเสียความชอบธรรมในการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยยึดหลักความเสมอภาคทางศักดิ์ศรีและการเคารพความหลากหลายของมุมมองทางศีลธรรมในสังคม ซึ่งผู้เขียนมีแนวคิดว่า จิตสำนึกด้านการยับยั้งการใช้อำนาจเชิงศีลธรรมเป็นมิติสำคัญของจริยธรรมทางการเมือง และตระหนักว่า ศีลธรรมอาจถูกใช้เป็นเครื่องมือครอบงำหรือกีดกันผู้อื่น จึงเน้นความถ่อมตนทางจริยธรรม การยอมรับความหลากหลายของคุณค่า และการหลีกเลี่ยงการผูกขาดความดี พร้อมส่งเสริมการโต้แย้งอย่างเสรีและเคารพกันเพื่อคุ้มครองพื้นที่ประชาธิปไตยให้ตั้งอยู่บนกระบวนการและความชอบธรรม มากกว่าความเหนือกว่าทางศีลธรรม

สรุป จิตสำนึกด้านนี้สะท้อนผ่านการมีส่วนร่วมที่เปิดพื้นที่ให้การโต้แย้งอย่างเสรีและเคารพซึ่งกันและกัน การยอมรับว่าฝ่ายอื่นอาจมีเจตนาดีและเหตุผลเชิงศีลธรรมในกรอบของตนเอง แม้จะไม่สอดคล้องกับจุดยืนของตนก็ตาม การยับยั้งการใช้อำนาจเชิงศีลธรรมจึงทำหน้าที่เป็นกลไกคุ้มครองพื้นที่ประชาธิปไตยจาก

การกลายเป็นการเมืองของความดีฝ่ายเดียว และช่วยธำรงการเมืองเชิงจริยธรรมให้อยู่บนฐานของการถกเถียง การเรียนรู้ร่วมกัน และความชอบธรรมที่เกิดจากกระบวนการ มากกว่าการอ้างความเหนือกว่าทางศีลธรรมของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

องค์ความรู้ใหม่

การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรม โดยมุ่งอธิบายและยกระดับความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองจากการใช้สิทธิหรือการแสดงออกเชิงอำนาจ ไปสู่การมีส่วนร่วมที่คำนึงถึงคุณค่าจริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคมโดยรวม การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรม สามารถอธิบายได้ผ่านจิตสำนึกหลัก 6 ด้าน ได้แก่

1. จิตสำนึกด้านความรับผิดชอบต่อผลกระทบสาธารณะ จิตสำนึกด้านนี้สะท้อนการมีส่วนร่วมที่รอบคอบ คำนึงถึงผลกระทบระยะสั้นและระยะยาว และหลีกเลี่ยงผลเสียต่อส่วนรวม ซึ่งช่วยกำกับการเมืองให้อยู่บนฐานของความรับผิด ความยั่งยืน และความชอบธรรม โดยเฉพาะในบริบทการเมืองท้องถิ่น

2. จิตสำนึกด้านความชอบธรรมของกระบวนการมีส่วนร่วม จิตสำนึกด้านนี้สะท้อนการมีส่วนร่วมที่เคารพกติกา ใช้เหตุผลและการสื่อสารอย่างสุจริต ยอมรับผลของกระบวนการ และเปิดพื้นที่การโต้แย้งอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งช่วยกำกับการเมืองประชาธิปไตยให้ดำเนินไปบนฐานของความเป็นธรรม ความโปร่งใส และความยั่งยืน โดยเฉพาะในบริบทความขัดแย้งทางการเมือง

3. จิตสำนึกด้านการเคารพศักดิ์ศรีและความแตกต่างทางการเมือง จิตสำนึกด้านนี้เป็นฐานของพื้นที่สาธารณะที่ปลอดภัยและเปิดกว้าง ช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจ ลดความตึงเครียดทางอุดมการณ์ และเพิ่มศักยภาพของระบบการเมืองในการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติและยั่งยืนในระบอบประชาธิปไตย

4. จิตสำนึกด้านความซื่อสัตย์ทางปัญญาในการมีส่วนร่วม จิตสำนึกด้านนี้สะท้อนการเคารพข้อเท็จจริง เปิดรับข้อมูลที่หลากหลาย และพร้อมปรับจุดยืนตามหลักฐานใหม่ ซึ่งช่วยยกระดับการถกเถียงสาธารณะ คุ้มครองประชาธิปไตยจากอคติและการชี้นำเชิงอารมณ์ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานของเหตุผลและความชอบธรรมในระยะยาว

5. จิตสำนึกด้านการเชื่อมโยงผลประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์สาธารณะ จิตสำนึกด้านนี้สะท้อนการมีส่วนร่วมที่เน้นการประนีประนอมอย่างมีหลักการ เปิดรับการเจรจา และแสวงหานโยบายที่คำนึงถึงประโยชน์ร่วม ซึ่งช่วยยกระดับการเมืองจากการต่อรองเชิงผลประโยชน์ไปสู่ฉันทามติ ความร่วมมือ และความยั่งยืน โดยเฉพาะในบริบทการเมืองท้องถิ่นและนโยบายสาธารณะ

6. จิตสำนึกด้านการยับยั้งการใช้อำนาจเชิงศีลธรรมเพื่อครอบงำผู้อื่น จิตสำนึกด้านนี้สะท้อนการมีส่วนร่วมที่เปิดกว้าง เคารพซึ่งกันและกัน และยอมรับความแตกต่างทางเหตุผลและศีลธรรมของผู้อื่น การยับยั้งการใช้อำนาจเชิงศีลธรรมจึงช่วยคุ้มครองพื้นที่ประชาธิปไตยจากการผูกขาดความดี และธำรงการเมืองเชิงจริยธรรมให้ตั้งอยู่บนการถกเถียง การเรียนรู้ร่วมกัน และความชอบธรรมจากกระบวนการ มากกว่าความเหนือกว่าทางศีลธรรมของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

กรอบดังกล่าวสะท้อนการมีส่วนร่วมที่เน้นคุณภาพเชิงจริยธรรมของพฤติกรรมทางการเมือง มากกว่าการพิจารณาเพียงระดับหรือปริมาณของการมีส่วนร่วม การบูรณาการจิตสำนึกและจริยธรรมเข้ากับการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นเงื่อนไขสำคัญในการเสริมสร้างความชอบธรรม ความไว้วางใจ และความยั่งยืนของระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะในบริบทสังคมประชาธิปไตยร่วมสมัยที่เผชิญความขัดแย้งทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรม ผ่านจิตสำนึกหลัก 6 ด้าน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษามีข้อเสนอแนะ ดังนี้ คือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรม ควรดำเนินการอย่างบูรณาการทั้งในระดับเชิงนโยบาย และเชิงปฏิบัติการ โดยในระดับเชิงนโยบายรัฐควรกำหนดกรอบจริยธรรมพลเมือง เป็นมาตรฐานกลางของสังคม บูรณาการแนวคิดดังกล่าวเข้าสู่หลักสูตรการศึกษา ตลอดจนพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมที่โปร่งใส เช่น เวทีสาธารณะและระบบ e-Participation พร้อมทั้งส่งเสริมการเปิดเผยข้อมูลภาครัฐและจัดการปัญหาข่าวเท็จอย่างเป็นระบบ รวมถึงสร้างแรงจูงใจให้หน่วยงานและผู้นำทางการเมืองยึดมั่นในหลักจริยธรรมอย่างจริงจัง

ในขณะเดียวกัน ในระดับเชิงปฏิบัติการ ควรมุ่งพัฒนาทักษะของพลเมืองให้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์และถกเถียงอย่างมีเหตุผล จัดให้มีเวทีการมีส่วนร่วมที่เป็นธรรมและเปิดโอกาสให้เกิดการรับฟังอย่างแท้จริง ใช้เทคโนโลยีอย่างมีความรับผิดชอบ ควบคู่กับการสร้างผู้นำต้นแบบทางจริยธรรม และมีระบบประเมินผลเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

สรุป

การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรมเป็นกรอบแนวคิดที่มุ่งยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนจากการใช้สิทธิหรือการเคลื่อนไหวเชิงอำนาจ ไปสู่การมีส่วนร่วมที่คำนึงถึงคุณค่า จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคมโดยรวม แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนความเข้าใจว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นหัวใจของระบอบประชาธิปไตยและความชอบธรรมของการใช้อำนาจรัฐ แต่หากปราศจากกรอบจริยธรรม การมีส่วนร่วมอาจนำไปสู่ความขัดแย้ง การบิดเบือนข้อมูล และการบ่อนทำลายความไว้วางใจของสาธารณชน ผู้เขียนได้บูรณาการความหมายของ การมีส่วนร่วมทางการเมือง เข้ากับจิตสำนึก และจริยธรรม โดยมองว่าจิตสำนึกเป็นภาวะการตระหนักรู้และไตร่ตรองที่เชื่อมโยงพฤติกรรมของปัจเจกกับคุณค่าและบริบททางสังคม ขณะที่จริยธรรมทำหน้าที่เป็นกรอบคุณค่าที่กำกับการตัดสินใจและการใช้อำนาจให้สอดคล้องกับประโยชน์ส่วนรวม การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรมจึงหมายถึงการมีส่วนร่วมที่เชื่อมโยงคุณธรรม

กระบวนการ และผลลัพธ์ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ มิใช่เพียงการแสดงออกเชิงสิทธิหรือผลประโยชน์เฉพาะหน้า กรอบจิตสำนึกเชิงจริยธรรม 6 ด้าน ได้แก่ 1. ความรับผิดชอบต่อผลกระทบสาธารณะ 2. ความชอบธรรมของกระบวนการมีส่วนร่วม 3. การเคารพศักดิ์ศรีและความแตกต่างทางการเมือง 4. ความซื่อสัตย์ทางปัญญาในการมีส่วนร่วม 5. การเชื่อมโยงผลประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์สาธารณะ และ 6. การยับยั้งการใช้อำนาจเชิงศีลธรรมเพื่อครอบงำผู้อื่น กรอบดังกล่าวทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงจริยธรรมที่กำกับพฤติกรรมทางการเมืองให้ดำเนินไปบนฐานของเหตุผล ความเป็นธรรม ความเคารพซึ่งกันและกัน และความรับผิดชอบต่อสังคมในระยะยาว แนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรมช่วยเติมเต็มข้อจำกัดของกรอบการมีส่วนร่วมแบบดั้งเดิมที่เน้นเพียงระดับหรือปริมาณของการมีส่วนร่วม ด้วยการให้ความสำคัญกับคุณภาพเชิงจริยธรรม ของการกระทำทางการเมือง แนวคิดนี้สามารถใช้เป็นกรอบวิเคราะห์พฤติกรรมการเมืองในสังคมประชาธิปไตยร่วมสมัยที่เผชิญความขัดแย้ง ความไม่ไว้วางใจ และความท้าทายจากการสื่อสารดิจิทัล โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างความชอบธรรม ความร่วมมือ และความยั่งยืนของระบบการเมืองทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

สมบัติ ธำรงธัญวงศ์. (2553). การเมือง: แนวความคิดและการพัฒนา (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพฯ: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

Aristotle. (2009). The Nicomachean ethics (W. D. Ross, Trans.; L. Brown, Rev.). Oxford, England: Oxford University Press.

Berger, P. L. & Luckmann, T. (1966). The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge. Garden City, NY: Doubleday.

Chalmers, D. J. (1996). The conscious mind: In search of a fundamental theory. New York: Oxford University Press.

Cooper, T. L. (2012). The responsible administrator: An approach to ethics for the administrative role (6th ed.). San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Dalton, R. J. (2017). The participation gap: Social status and political inequality. Oxford, England: Oxford University Press.

Huntington, S. P. & Nelson, J. M. (1976). No easy choice: Political participation in developing countries. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Kant, I. (1996). The metaphysics of morals (M. J. Gregor, Trans. & Ed.). Cambridge, England: Cambridge University Press.

Verba, S. & Nie, N. H. (1972). Participation in America: Political democracy and social equality. New York: Harper & Row.